

סימן ב

הקדמת תפילה וקידוש בליל יום טוב

ב"ה, י"א תשרי תשנ"ז

לשואל אחד

שבת אחרי תפלת ערבית וקבלת שבת כי היא תוספת לא שייכא לענין נדה וכו' וכן יש ראייה מספירת העומר דלא חשבינן לילה אפילו בערב שבת דתוספת שבת דאורייתא וכן מאכילת פסח ומצה וסוכה עכ"ל וחולק על תרומת הדשן חלק התשובות סימן רמ"ח ועיי"ש, וביותר דעה סימן קצ"ז סעיף א' פסק הרמ"א שלכתחילה יש להיזהר כתרומת הדשן ובדיעבד אין לחוש כי העיקר כמהרי"ל ועיין בבאור הגר"א. ומעתה הוא הדין ביום טוב אף על פי שהצבור התפללו מעריב מבעוד יום וקבלו יום טוב שני עדיין הוא יום עד שתחשך וקבלת יום טוב שני אינה מגרעת מיום טוב ראשון, ואפילו בתוספת שבת דאורייתא כתבו התוספות במסכת כתובות דף מ"ז עמוד א' בד"ה דמסר שהתוספת היא רק לענין מלאכה אבל אינה נקראת יום טוב לאסור נישואין ברגל אף על פי שושמחת בחגך ולא באשתך היא דרשה גמורה מדאורייתא וכל שכן כאן ביום טוב שני מדרבנן. וניחא היאך משכחת לן תוספת מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו ביום טוב שחל במוצאי שבת ששניהם דאורייתא וסתרי אהודי שאם תוספת לזה גרעת מזה, שמלבד שאין דנים אפשר מאי אפשר באמת אינו כן כי שבת ויום טוב עומדים לחוד והתוספת אינה הופכת אחת לשני אלא רק מאריכה איסור מלאכה וזהו ענין להוסיף מחול על הקודש שעדיין הוא חול ורק נאסר במלאכה, ולכן שלהי השבת שאסור בה במלאכה שפיר הוי תוספת ליום טוב וכן התחלת יום טוב הויא תוספת לשבת.

ודעת ראשונים אלה שלא כהט"ז באורח חיים סימן תרס"ח ובסימן ת"ר סעיף קטן ב' שכתב שהמקדים בז' של סוכות לקבל שמיני עצרת קודם הלילה פטור מלברך על הסוכה דכיון שהוסיף מחול על הקודש הוה כמו בלילה ומחר ממש וכו' דהפה הקדוש יתעלה ב"ה שצוה עליו מצות סוכה ביום ההוא הוא הפה הקדוש שהתיר לו לאחר שקבל עליו ש"ע עכ"ל, ורוב האחרונים דחו דבריו ובמשנה ברורה לא הביא דעתו עיין בסימן תרס"ח בשער הציון אות י"א. והנה הט"ז מיירי במקדש על היין מבעוד יום,

שאלת האם אפשר להתפלל ערבית ולקדש קודם חשיכה בליל יום טוב שני, כיון שבימים הארוכים ובפרט כשיש שעון קיץ אין הקטנים יכולים להחזיק מעמד והדבר גורע משמחת יום טוב. ברם מציאות זו כבר היתה בצפון אירופה בפטרוקוב וכו' ששם החשיכה מתאחרת בחג השבועות בלי שעון קיץ יותר מאשר אצלכם עם שעון קיץ ובכל זאת לא ראינו שדנו להקל בזה, ובערוך השלחן אורח חיים סימן תרס"ח אות ו' כתב שבכל יו"ט אין אנו אוכלים קודם הלילה עכ"ל. מכל מקום אין להשוות מקום למקום וצער מניעת שמחה בדור אחד לזה שבדור אחר ולכן אכתוב מה שנראה לע"ד, וה' יצילני ממשגה.

במנהגי מהרי"ל בסדר תפילות הפסח כתב כמו שהבאת, בשלש רגלים מנהג שמפסיקין בין מנחה למעריב לפי ששתי קדושות הן ואין יום טוב מכין לחברו וחיישינן אם יתפללו ערבית מבעוד יום ישגו נשים ויכינו לצורך הלילה מבעוד יום, אמנם ראיתי מהרי"ל סג"ל נוהג במגנצא גם בג' רגלים שלא להפסיק בין יום טוב ראשון לשני אך במוצאי יו"ט לח"ה או לחול מפסיקין כמו בכל מ"ש עכ"ל ושני המנהגים מובאים גם במנהגי מהרא"ק. מבואר שמחלקותם היא רק בחשש מכשול של הכנה, ומהרי"ל שלא חשש לתקלה על כרחך גם לא חשש לסברת הט"ז בסימן תפ"ט סעיף קטן י' שיש למשוך עלינו יום טוב ראשון שהוא מן התורה ולא להקדים יו"ט שני שאינו אלא מדרבנן ויש לנו לאמר שמהרא"ק שהוא הדעה הראשונה מודה למהרי"ל בזה כי מנין לאפושי מחלוקת ביניהם, ונפשט ספקו של שו"ת להורות נתן חלק ט' סימן ס' עיי"ש.

והנה מהרי"ל לשיטתו הובא בספר האגור סימן אלף שצ"ז בענין אשה שהפסיקה בטהרה אחרי שהצבור התפללו ערבית מבעוד יום, וז"ל ודאי נחשב יום אחרי תפילת ערבית לענין הפסקה ואפי' בערב

ואם כדעת החולקים עליו לאו כלום עביד כי מדאורייתא לא נהפך היום ללילה ולמה נחשב כגורע מתמימות, מלבד מה שקשה בעצם הדרשה מתמימות מאי איריא ליל נ' נבעי לאחר את התפלה גם בסוף ז' בעומר ובסוף י"ד וכו' שהרי שבע שבתות תמימות כתיב ומשמע שכל השבתות תהיינה תמימות ולא רק השבת האחרונה, מה תאמר אין לנו לדרוש כן מדעתנו הלא גם דרשת השל"ה אינה נמצאת בחז"ל, ויש לפלפל ואכ"מ. על כל פנים הרבה אחרונים לא הקפידו לאחר התפלה והקידוש בליל שבועות וכן הוא לפי דברי הכתב סופר בהגהות החתם סופר בסימן תפ"ט סעיף ט' שציינת שכתב שעל ידי קידוש אינו מפסיק קדושת היום הקודם שלא כמו בהבדלה, ובאמת גם הבדלה אינה מפסקת את קדושת היום שהרי באנוס או לצורך מצוה מקדימים להבדיל קודם צאת השבת. וכיון שלרוב הפוסקים ספירת העומר היום היא מדרבנן לכן לע"ד המיקל בשעת הצורך שלא לאחר תפילה וקידוש לא הפסיד.

איברא מהרא"ק ושאר קהילות חששו להכנה מיום טוב ראשון לשני וכן הוא במנהגי מהר"י טירנא במנהג של פסח ובספר יוסף אומץ סימן תתכ"ו ובלבוש סוף סימן תפ"ח וכולם השמיטו דעת המהר"ל שהתיר לקבל יום טוב שני מבעוד יום. ואולם נראה שחשש זה שמא יכינו לפני הלילה היה בימיהם שהנשים סמכו על ברכו כדי לקבוע יציאת שבת וחג, ועיין ביוסף אומץ שם שכתב שאין להתפלל ערבית בליל שני דיום טוב עד הלילה שהמשרתות נותנות להבעיר האש ולבשל תיכף אחרי שיאמר החזן ברכו עכ"ל ומיירי במשרתות יהודיות כמו בסימן תתכ"ח, וכיצד ידעו המשרתות מתי אמר החזן ברכו, אלא בימיהם היהודים גרו ברחוב שלהם כידוע והיו סמוכים לבתי הכנסת והכל שמעו כשהצבור התפלל ולכן כיון שהורגלו הנשים והמשרתות שבמוצאי שבת וחג כשאומר החזן ברכו כבר פנה יום לכן אם היה הצבור מקדים להתפלל בליל יום טוב שני שמא תטענה שיותר כבר להכין לסעודת לילה, מה שאין כן היום שברוב הארצות דרים היהודים בין הגויים ואינם סמוכים לבית הכנסת אין אשה תולה באמירת ברכו אלא כולן סומכות על זמני כניסת ויציאת השבת והחג המודפסים בלוחות השנה ואין חשש, וראוי חילוק זה לצרפו לדעת המהר"ל להקל. ואפילו אם נחשוש להכנה עדיין יש

ונמצא שלהלכה שלא כהט"ז גם קידוש אינו הופך יום ללילה וכן הוא במהר"ל שהביא האגור שסיים שהדין כן באכילת פסח מצה וסוכה עכ"ל כלומר שאינו יכול לצאת ידי חובת הסדר ואכילת מצה ואכילה בסוכה בליל א' קודם חשיכה אף על פי שקידש. וכן נראה במגן אברהם ריש סימן תקכ"ז כן אחרי שהביא שהכנה מיום טוב לשבת אסורה מדאורייתא כתב ולכן נהגו כשחל יו"ט בע"ש מקדימין להתפלל ערבית עכ"ל, ויכולנא לפרש כוונתו שכיון שבשעת הבישול היתה שהות לאכול קודם השקיעה ולא עברו אז על איסור הכנה לכן כשהקדימו אחר כך לקבל שבת קודם זמנה לא נוצר איסור הכנה למפרע, אבל יותר נראה שהמגן אברהם לשיטתו בסימן תרס"ח סעיף קטן ג' שחולק על הט"ז ולכן בסימן תקכ"ז אם יתפללו בלילה חיישינן שמא הנשים תבשלנה עד סמוך לשקיעה כמנהגן בכל ערב שבת ואין שהות לאכול ביום ונמצאו עוברות על איסור הכנה מיום טוב לשבת, מה שאין כן כשמקדימים להתפלל אזי אפילו אם תבשלנה סמוך לפני ברכו אינן עוברות כי מדאורייתא עדיין הוא יום טוב עד הלילה ויש שהות לאכול ביום, ואם משום איסור דרבנן הלא הניחו ערוב וכן פרשו האחרונים. ולפי זה יש ב' חששות שונות, א' בליל יום טוב שני אם יקדימו להתפלל מבעוד יום שמא תשגגנה הנשים ותכינה ללילה מיד אחרי ברכו וזהו חשש מהרא"ק, וחשש זה אינו ביום חול שחל בערב שבת כמוכן ולא ביום טוב שחל בערב שבת שאז לא תבשלנה אחרי ברכו, וב' ביום טוב שחל להיות בערב שבת החשש הוא להפך שאם לא יתפללו מוקדם שמא הנשים תבשלנה עד סמוך לשקיעה. והעולם אינם מדקדים להקדים תפילת שבת וסומכים על הדעות שמדאורייתא יום טוב מכין לשבת עיי"ש בבאור הלכה.

ומכאן לדברי השל"ה בפתח עניני חג השבועות שאין לקדש מבעוד יום בערב שבועות כי מחסר משבע שבועות תמימות תהיינה וכן כתבו בשו"ת משאת בנימין בחידושי דינים סימן ד' ומגן אברהם סימן תצ"ד סעיף קטן א' ופרי חדש שם, ובט"ז ומשנה ברורה החמירו גם לא להתפלל עד הלילה. וקשה לע"ד ממה נפשך אם כדעת הט"ז בסימן תרס"ח אזי שפיר נהפך היום ללילה ולא נחשב כגורע מתמימות

מגדים כתב שהוא הדין בליל ב', ויש לדייק כן במקור הדין בארחות חיים הלכות סוכה אות ל"ז וכלבו סימן ע"א וז"ל אכילה בלילי י"ט ראשון בסוכה חובה עכ"ל לילי בלשון רבים ולא ליל וקאי על שני ימי יום טוב הראשון, ועל אלה כתב בארחות חיים שצריך שיהא ודאי לילה. (ב) בליל שמיני עצרת באנו למחלוקת הט"ז ושאר אחרונים בסימן תרס"ח ולהלכה אין לאכול עד שתחשך. ובליל שמחת תורה בחו"ל ממילא מאחרים משום הקפות. (ג) בשני לילי הסדר אסור לקדש לפני הלילה, ומכל מקום בליל א' יכול להקדים התפילה כדי שיגיע לביתו עם צאת הכוכבים ויהיה שלחנו צרוך מבעוד יום ויקדש מיד ומצוה לעשות כן כדי שלא ישנו הילדים והוא הדין בליל א' של סוכות. ולהקדים התפילה בליל ב' של פסח וסוכות תלוי במחלוקת מנהגי מהרי"ל ומהרא"ק הנ"ל ובפסח נראה להתיר בצרוף הטעם שלא ישנו התינוקות. ובליל שביעי של פסח יכול להקדים להתפלל ולקדש ולאכול מבעוד יום, ובליל ח' תלוי במחלוקת הנ"ל או ינהג כעצת שו"ת רב פעלים. (ד) בליל א' דשבעות המקדים להתפלל ולאכול מבעוד יום אין מוחיחים בו וליל ב' דומה לליל ח' של פסח. בברכת חג שמח.

יהודה הרצל הנקין

עצה לפי מה שכתב בשו"ת רב פעלים חלק ד' סימן כ"ג בד"ה וגם עוד בענין הדלקת נרות של ליל יום טוב שני בעוד היום גדול, וז"ל האחרונים שהחמירו להזליק עד הלילה היינו לדידהו שהם מקדשים ואוכלים אחר חשיכה כי אין יוצאין מביה"כ מתפילת ערבית אלא עד חשיכה ונמצא שבזה הוא מכין מיו"ט ראשון ליו"ט שני עכ"ל שלפי זה אפשר להתפלל מעריב עם פלג המנחה ולמהר לקדש ולאכול קודם חשיכה שאז גם אם מכין לסעודה הוי לצורך אותו יום ומותר, והעד שהביא דברי הלבוש שיש לשהות בין מנחה למעריב בערב יום טוב שני ואף על פי כן בשו"ת רב פעלים לא פקפק כלל במה שהיו מקדשים ואוכלים מבעוד יום. ודי לבשל ולחמם את האוכל כדי להתחיל לאכול ממנו מבעוד יום ואז יכול להמשיך לאכול ממנו גם בלילה וכן ראוי לגמור את הסעודה בלילה. ואין לנהוג בכל זה אלא בהסכמת הרב, וטוב אם יסכימו לזה כמה בתי כנסת שלא ייראה כבונה במה לעצמו.

ה'יוצא לע"ד, (א) בליל א' של החג צריך לאכול בסוכה בלילה דוקא כמו שכתב הרמ"א בסימן תרכ"ט סעיף ג' שלא יאכל בלילה ראשונה עד שיהיה ודאי לילה עכ"ל והטעם הוא דאיתקיש לפסח. ובפרי

סימן ג

יום טוב שני בארץ ישראל לתלמידי חוץ לארץ

מקור הדברים הוא במסכת פסחים דף נ' עמוד א' במשנה, ההולך למקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם עכ"ל. ובגמרא בדף נ"א עמוד א' במעשה של רבה בר בר חנה שהיה מבני ארץ ישראל שנהגו לאכול החלב שעל כפיפת הקיבה מה שאין כן בבבל נהגו לאסרו, והוא אכל אותו בבבל בצנעה והקשו הלא נותנים עליו חומרי המקום שהלך לשם ותריך רב אשי הני מילי היכא דאין דעתו לחזור ורבה בר בר חנה דעתו לחזור היה עכ"ל. ומעשה דומה במסכת

ב"ה, ט"ז אייר תשנ"ב
למדרשה אחת

בשאלה האם בן או בת מחוץ לארץ הלומד בארץ ישראל צריך לנהוג שני ימים טובים, אני נוהג להורות כדעת הערוך השלחן באורח חיים סימן תצ"ז אות ה' שמי שחושב להישאר שנה אחת נקרא אין דעתו לחזור ונוהג רק יום טוב אחד, וכן דעת שו"ת ציץ אליעזר חלק ט' סימן ל' וכן הורה לי רב מובהק אחד כשלמדתי בארץ לפני שלשים שנה, הגם שקשה להכריע בין השיטות וכמו שאבאר.